

**Tarımsal Biyoteknoloji ve Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar:
Gıda Güvenliğinin Medyadan İnşasına Eleştirel Bir Bakış - II**

Derya Telan

Atatürk Üniv. İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Erzurum
dtellan@atauni.edu.tr

Tarımsal Biyoteknoloji Araştırmalarının Sosyal Bağlamı

Günümüzde hükümetler ve biyoteknoloji sektöründeki şirketler, bitki genetiği konusundaki en güvenilir verilere -literatürde önemli bir teknik tekele- sahip oldukları ve bu bilgilerin kamuya açıklanması hakkını ulusal tarım ve güvenlik politikası, fikri mülkiyet, pazarın getirdiği rekabet gibi nedenlerden dolayı ellerinde tuttuklarından dolayı; tartışmalara, karar verme sürecine ve bu süreci biçimlendirecek olan gündemin belirlenmesine hakim durumdadırlar. ‘Cahil’ kitlelerin konuya müdahalesini uygunsuz ve mantıksız olarak anlamlandıran çokuluslu şirketlere göre, sadece bilimsel bilgi birikimine sahip uzmanlar nesnel gerçeklere ulaşabilecekleri için “korkulacak veya karşısında durulacak hiçbir meşru epistemolojik gerekçe bulunmamaktadır” (1).

Yapılması gereken ‘cahil’ kamunun biyoteknolojik geleceğin güvenli olduğu hakkında bilgilendirilmesi şeklinde açık (!) bir görünüm kazanmaktadır. Monsanto Şirketi’nin eski CEO’su Louis Fernandez (1924-2002)’in ifadesiyle;

“Bir sonraki altın çağımıza tam potansiyel ile ulaşabilmemizin önündeki tek şey, bilim ve teknolojiden anlamayan, bilimi akılcıca kullandığımızı güvenmeyen ve kamunun hizmetinde olduğumuz gerçeğine saygıyı göstermeyen kamu tarafından engellenmektir... Bize düşen, kamuyu eğitmek üzere ayırdığımız zaman ve para miktarını iki katına, ikinin iki katına ve onun da iki katına çıkarmaktır” (2).

Transgenetik endüstrisindeki şirketlere göre, toplumun gelişimi için sosyal aktörler arasında diyalogdan çok enformasyon akışı ve eğitim gerekmektedir. Diyalog sürecinde bilimsel verilerin karşısına öznel iddia ve safsataların çıkarılacağı; buna karşın sistemli enformasyon akışı ile geniş kitlelerin bilgilendirilebileceği ve eğitim kanallarının kullanılmasıyla da transgenetik karşıtı görüşlere eğilim duyanların ikna edilebileceği ileri sürülmektedir. Ancak, transgenetiğin hâlihazırdaki gelişimine karşı olanlara göre, tarımsal biyoteknoloji tarihi, şirket çıkarları ile kamuoyunun bilim ve teknolojinin yöneldiği hedefleri belirleme talebi arasındaki mücadelenin tarihidir. Genetiği değiştirilmiş organizmalar üzerinde çalışan çokuluslu şirketler (1997-2006 dönemde genetiği değiştirilmiş

organizmalar ilgili alınan patentlerin $\frac{3}{4}$ 'ü 5 çokuluslu gıda şirketi –Dow, Dupont, Syngenta, Aventis, Monsanto– tarafından alınmıştır) kamunun kuşkularını dağıtmak ve kendi faaliyetlerini meşrulaştırmak amacıyla sosyal sorumluluk kampanyalarını desteklemekte, halkla ilişkiler ve sponsorluk çalışmaları yürütmektedirler. Örneğin Dow Chemical Company, Jean-Michel Cousteau'nun Okyanusların Geleceği Topluluğu'nun (*Ocean Futures Society*) doğrudan sponsorluğunu yürütmekte; Sanofi Aventis başta Brezilya olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülke hastanelerinde çocuklar için oyun merkezleri açmakta; Syngenta Foundation Uganda'da 300.000'e yakın çiftçiyi kapsayan 'Enformasyon ve İletişim Yönetimi Programı' gerçekleştirmektedir.

Ulusal Yazılı Basında Gıda Güvenliğinin İşlenmesine İlişkin Alan Araştırması: Materyal, Yöntem ve Bulgular

Çalışma kapsamında ulusal yazılı basında gıda güvenliği ve genetiği değiştirilmiş organizma konularının nasıl işlendiğinin tespit edilmesi ve yazılı basının sağlıklı beslenme gündeminin belirlenmesindeki rolünün tartışılmasına yönelik bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Analiz için ulusal ölçekte dağıtımına giren günlük gazeteler arasından basit rastlantısal örneklem yoluyla eleme yapılmış; seçilen Milliyet ve Vatan gazetelerinin 01 Eylül-31 Aralık 2007 tarihleri arasındaki 122 günlük nüshalarına ulaşılmıştır. Alan araştırması kapsamında sistematik bir içerik çözümlemesi yapılmamış olmakla birlikte, haberlerin hangi gazetede, hangi tarihte, nasıl bir sayfa kompozisyonu içerisinde sunuldukları; görsel öge kullanım yoğunluğunun ne olduğu ve haber mesajında haber başlığı ile içerik aracılığıyla gündemin nasıl inşa edildiği unsurlarının çözümlenmesine odaklanılmıştır.

Alan araştırması kapsamında Milliyet gazetesinin 01 Eylül-31 Aralık 2007 tarihleri arasındaki ortalama günlük satış adedi 237.310 iken aynı dönemde Vatan gazetesinin ortalama günlük satış adedi 216.910 olarak tespit edilmiştir. Bahsi geçen dönemde ulusal ölçekte satılan gazetelerin toplam tirajı içerisinde Milliyet gazetesinin payı % 5, Vatan gazetesinin payı ise % 4.5 olarak kalmış; bu durum araştırma örnekleminin non-parametrik, istatistikî testlerin ise tanımlayıcı (*descriptive*) düzey ile sınırlanmasına neden olmuştur. Her iki gazetenin mülkiyetinin Doğan Yayın Holding'e ait olması ise bir medya grubunun okur kitlesine 'ne düşüneceklerini söylemekten' çok 'ne hakkında düşüneceklerini aktarmadaki' rolüne işaret etmektedir. Kitle iletişim araçları, toplumun ilgi sahasına giren konular hakkında farkında olmayı sağlayacak enformasyon kanallarını geliştirmekte ve zaman içinde dönüşen bir öğrenme sürecini desteklemektedir (3). Yazılı basın kamunun bir konuya ne kadar önem vermesi gerektiğini belirlerken, aslında bireyler arasındaki bilişsel değiş-tokuş gündemine de yön vermektedir.

Gerçekleştirilen içerik çözümlemesi çerçevesinde, 01 Eylül-31 Aralık 2007 tarihleri arasında yayımlanan Milliyet gazetesinin 122 günlük nüshasında 12 haber ve 1 köşe yazısı, Vatan gazetesinin 122 nüshasında da 9 haber tespit edilmiştir. Araştırma örneğine dahil edilen gazete haberlerinin sayfalar genelindeki dağılımına bakıldığında Milliyet gazetesinde yayımlanan 12 haberden 9'u (% 75) iç sayfalarda, 3'ü (% 25) son sayfada (arka kapakta), Vatan gazetesinde yayımlanan 9 haberden 1'i (% 11.1) ilk sayfada (ön kapakta), 6'sı (% 66.7) iç sayfalarda, 2'si (% 22.2) ise son sayfada (arka kapakta) yer almıştır. Haberlerinin sayfa mizanpajındaki konumlarına bakıldığında ise Milliyet gazetesindeki haberlerin % 46.1'inin, Vatan gazetesindeki haberlerin ise % 54.5'inin sağ sütun üzerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında analiz edilen haberlerin içeriğine yakından bakıldığında Milliyet gazetesindeki 12 haberden 6'sının (% 50) sağlıklı beslenme, 3'ünün (% 25) ulusal beslenme politikası, 2'sinin (% 16.7) hayvan transgenetiği ve 1'inin de (% 8.3) genetiği değiştirilmiş organizmalarla ilgili olduğu; Vatan gazetesindeki 9 haberden 3'ünün (% 33.3) sağlıklı beslenme, 3'ünün (% 33.3) sağlıklı beslenme politikası, 2'sinin (% 22.3) hayvan transgenetiği ve 1'inin de (% 11.1) gıda güvenliği konularına yer verdiği bulgulanmıştır. Milliyet gazetesindeki köşe yazısında ise ulusal beslenme politikası konusu işlenmiştir. Milliyet gazetesinde yayımlanan 12 haberde toplam 9 fotoğraf kullanıldığı, Vatan gazetesinde yayımlanan 9 haberde ise toplam 7 fotoğraf ve 2 grafik illüstrasyon kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen haberlerin başlık ve içeriklerine bakıldığında, Milliyet gazetesindeki 12 haberin 7'sinde (% 58.3), Vatan gazetesinde ise 9 haberin 6'sında (% 66.6) çarpıcı ve içerikten bağımsız başlıkların tercih edildiği görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Tarımsal biyoteknolojilerin sürdürülebilir bir beslenme politikasının mutlak parçası olduğu şeklindeki görüş, çokuluslu şirketler tarafından biçimlendirilen bir yanılıdır. Yanılığının oluşturulmasında şirketlerin tarımsal biyoteknoloji ve genetiği değiştirilmiş organizmaları hiçbir maddi ekolojik etkisi olmayan enformasyon teknolojisi şeklinde resmetmeleri rol oynamaktadır. Yaygın kabulün aksine, dünya gıda talebine hem kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak hem de bir miktar ürün pazarlayarak tarımsal üretimi sürdürmek için küçük arazileri işleyen çiftçiler yanıt vermektedir. Örneğin, biyoteknoloji endüstrisi herbisit dirençli patatesin hektar başına 15 ABD Doları kazandırdığını iddia etmektedir; fakat bu karşılaştırma hektar başına 75 ila 300 ABD Doları arasında insektisit harcaması yapan çiftlikler temel alınarak yapılmaktadır (4). Bu durum, genetiği değiştirilmiş organizmaların enformasyon olmanın ötesinde maddi bir değere sahip olduğunu ve endüstriyel tarımın çıkarlarına hizmet ettiğini göstermektedir. Ulusal yazılı basında konunun ele alınışına bakıldığında ise,

Türkiye 10. Gıda Kongresi; 21-23 Mayıs 2008, Erzurum

- Genetiği değiştirilmiş organizmalara ilişkin haberlere adeta hiç yer verilmediği (yalnızca 1 haberde ve olumsuz bir içerik ile sunulduğu),
- Haber başlık ve içeriklerinde okur ilgisini çekerek gazete satışlarını artırmak amacıyla popüler, çarpıcı, ancak bilgilendirmeden yoksun bir söylemin kullanıldığı (*Patatese Sıkıyönetim Geliyor, Transparan Kurbağa, Fast Food Deniz Suyu Kadar Tuzlu* gibi),
- Haber içeriklerinin 'ne yediğimizden' çok 'nasıl yediğimiz' konusu üzerinde yoğunlaştığı ve sayfa tasarımı ile fotografik görüntü kullanımı aracılığıyla okur kitlesinde dikkat çekmeye-psikolojik uyarıya başvurulduğu

görülmektedir. Biyoçeşitlilik, içerisinde barındırdığı bütün sorunlara rağmen insanlık tarihinin sürdürülmesini sağlayacak temel kaynaktır. Tarımsal biyoteknolojinin gıda güvenliği açısından taşıdığı belirsizlikler ve küresel ekolojik sisteme yön verme çabaları yeni zararlı bitkilerin açığa çıkması ve genetik kirlenme problemleri taşıdığı görülmektedir. Türkiye'de sağlıklı beslenmeye yönelmiş verimli, etkili ve bilinçli bir ulusal beslenme politikasının kabul görmesi için toplumun gıda üretimi, dağıtımı ve tüketimi konusunda farklı enformasyon kanalları kullanılarak bilgilendirilmesi zorunluluğu gün geçtikçe belirginleşmektedir. Kitle iletişim araçlarına düşen görev ise, daha önce pek çok konuda gerçekleştiremediği toplumu eğitime ve bilinçlendirme faaliyetini yaşamsal önem taşıyan gıda ve sağlıklı beslenme konusunda hayata geçirmesidir.

Kaynaklar

1. Kleinman DL, Kloppenburg J. 1991. Aiming for the Discursive High Ground: Monsanto and the Biotechnology Controversy. *Sociological Forum*, 6 (3) 427-447.
2. Vigorito AJ. 2002. *Agricultural Biotechnology, Corporate Hegemony, and the Industrial Colonization of Science*. Ohio State University PhD Thesis, 155 p, Ohio.
3. McCombs ME, Shaw DL. 1972. The Agenda Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*, 36:176-187.
4. Shiva V. 2006. *Çalınmış Hasat*. BGST Yayınları, 160 s, İstanbul.